
Podrumski prostori kanoničkih kurija Kaptol 20 i 24 u Zagrebu

Sandra Križić Roban

Institut za povijest umjetnosti

Izvorni znanstveni rad - UDK 726.059(497.5 Zagreb)

Kanoničke kurije na zagrebačkom se Kaptolu grade od osnutka biskupije, no do danas nisu bili pronađeni ostaci, niti pisani podaci osim najstarijim objektima. Najvjerojatnije su to bile drvene kuće, što su tijekom stoljeća postupno zamijenjene zidanim gradnjama, jer su to, između ostalog, uvjetovali brojni sukobi, potresi i požari, što su u nekoliko navrata poharali biskupsko naselje. U kaptolskim statutima iz 1334. godine spominje se izgradnja kurija “u ulici do katedrale”¹. Time se potvrđuje teza o urbanistički artikuliranom srednjovjekovnu naselju čiju je glavnu os predstavljala upravo *vicus canonicorum*.

Prvotna razdioba prostora, na kojem su kanonici nakon odluke biskupa Stjepana II. započeli graditi kurije², do današnjih se dana vrlo malo promijenila. Ne zna se točan broj kurija izgrađenih na Kaptolu u

Uvriježeno je mišljenje da je većina kanoničkih kurija na zagrebačkom Kaptolu nastala krajem 17. i tijekom 18. stoljeća, no istraživanjem građevina, kao i proučavanjem arhivskih izvora moguće je pobliže odrediti ranije faze nastanka pojedinih prostora.

Pozornost se pri izgradnji polagala na tlocrtnu zadanost uvjetovanu smještajem temelja podrumskih prostora na parceli. Iako građene u dva barokna stoljeća, kurije Kaptol 20 i 24 svjedoče o snažnoj srednjovjekovnoj tradiciji.

najranije doba, kada mnogi kanonici nisu živjeli u Zagrebu.³ Jedino su kurije prepozita i lektora izdvojene od ostalih, jer se one “od davnina” dodjeljuju uglednicima koji obnašaju dvije najznačajnije kanoničke časti.⁴

1 A. Lukinović, *Zagreb - devetstoljetna biskupija*, Glas koncila 5/1994., Zagreb

2 Lj. Ivančan, *Iz povijesti zagrebačkih kanonika*, Narodna starina 10, 1925., Zagreb, str. 23

3 Zbog poslušnosti biskupu kanonicima su bili proglašeni mnogi Talijani, koji nisu obitavali u Zagrebu. Lj. Ivančan, *ibid.*, str. 17,18

4 Lj. Ivančan, *ibid.*, str. 23

Zbog malobrojnih podataka o izgradnji te o njihovom nekadašnjem izgledu danas je dosta teško zaključiti o kakvim je zgradama bila riječ. Nešto više podataka donose vizitacije zagrebačkog Kaptola, četiri zapisnika sačuvana iz posljednje četvrtine 17. stoljeća.⁵ Vizitacije su obavili biskupi Borković i Mikulić, a njihove štire opaske o izgledu i rasporedu prostora tek djelomično osvjetljavaju doba izgradnje kanoničkih kurija, čiji su oblici te položaj na parceli uvjetovani snažnom srednjovjekovnom tradicijom.

Najveći broj kurija sačuvanih do danas izgrađen je krajem 17., te tijekom 18. stoljeća. Uz vizitaciju iz 1673. godine spomenut je podatak da je u drugoj polovici 17. stoljeća Kaptol brojao 33 kanonika, dok je kurija bilo dvadesettri.⁶ Neke su kurije, naime, služile kao boravište većeg broja kanonika, dok su rektori sveučilišta (zagrebačkog, bolonjskog i bečkog) stanovali u sklopu fakulteta. Do danas je sačuvano 25 kurija, od kojih je većina izgrađena u dva barokna stoljeća, samo pojedini primjeri sadrže dijelove starije gradnje (Kaptol br. 7, 18, 25, 26, 27), a četiri kurije izgrađene su u 19. stoljeću, na temeljima starije gradnje (Kaptol 6, 12, 19 i 21). Kurije su raznoliko smještene na parcele: one sa zapadne strane kaptolske ulice uglavnom su izgrađene uz ulični obod, odnosno prateći liniju kaptolskog trga. Kurija prepoziture (Kaptol 7) zaprema sjeveroistočni ugao parcele, a Kaptol 15 središnji dio parcele, uz njezin sjeverni obod.⁷ Kurije na parcelama istočno od kaptolske ulice djelomično su izgrađene uz njen obod, djelomično uz nekadašnji bedem, dok je samo jedna kurija (Kaptol 26) smještena po sredini parcele. Osim kurije na parcelama se nalaze i gospodarske zgrade, no valja napomenuti kako je najveći broj njih bio sagrađen naknadno. Na parcelama su se nalazili i vrtovi i povrtnjaci, što još i danas ponegdje susrećemo.

Razlikujemo dva tipa kaptolskih kurija - jednokriline i dvokriline. Budući da je dvokrilna izgradnja najčešće rezultat naknadnih dogradnji, možemo zaključiti kako su kurije najvećim brojem izvorno bile jednokriline građevine, time da je prostor uglavnom organiziran u niz soba postavljenih uz jedno pročelje, te hodnikom, položenim paralelno uz drugo.

Sve su kurije jednokatnice s podrumom. Podrumi su služili kao žitnice i vinospreme, a interesantan je podatak da su se kanonici, između ostalog, izdržavali prodajom vina iz kaptolskih vinograda, pa je često jedna od prizemnih prostorija bila u funkciji konobe.⁸

Podrumi su svedeni bačvastim svodovima u koje su u 17. stoljeću zasječene trokutaste susvodnice, a u 18. stoljeću susvodnicama lomljenih bridova. Kod najvećeg broja primjera podrum je smješten ispod

prizemnog niza prostorija, dok ostali dijelovi kurije (hodnik, stubišno tijelo) nisu podrumljeni. Tako su riješeni podrumi Kaptola 2, 3, 5, 10, 13, 14, 15, 22, 23 i 27. U kuriji prepoziture (Kaptol 7) podrum je smješten ispod pročelnog niza prostorija, a njemu je priključena manja prostorija smještena pod začelnim nizom. Kaptol 4 podrumljen je samo ispod dvije veće prizemne prostorije, dok Kaptol 18 ima podrum samo u najstarijem dijelu kurije - kuli koja je krajem 15. stoljeća bila sastavnim dijelom kaptolske utvrde. Tri dvokriline kurije (Kaptol 8, 26 i 28) imaju podrum L-tlocrtnog oblika, koji su gotovo sigurno građeni u dvije ili čak više, faza.

Dvije kurije, Kaptol 20 i 24, položajem podrumskih prostorija izdvajaju se od ostalih primjera i zavrjeđuju da im posvetimo pozornost.⁹ U oba primjera podrum se sastoji od dva prostora, no njihova je tlocrtna organizacija potpuno nezavisna jedna od druge. Dok se kod Kaptola 20 radi o istodobnom nastanku "dvostrukog podruma", podrum Kaptola br. 24 nastajao je u nekoliko faza, a dvije paralelno postavljene prostorije različitih veličina nisu bile izravno povezane.

Kurija Kaptol br. 20 smještena je uz istočni obod nekadašnje utvrde, slijedeći začeljem liniju zidina. Prostran, dobro uređen vrt prostire se između kurije i ulice, a manji je vrt smješten sa začelne strane, odijeljen zidom od parka Ribnjak. Povijest izgradnje ove kurije može se u velikoj mjeri iščitati iz vizitacija. Godine 1673. piše da "gospodin Stjepan Zelišćević, arhidakon bekušinski, ima dobru kuću, koju je obnovio. Kuća je dobro namještena, sa svim akomoditetima."¹⁰ četiri godine poslije Borković je pri obilasku zapisao da

5 A. Lukinović, *Vizitacije zagrebačkog Kaptola u 17. stoljeću*, Croatica Christiana periodica 23/1989., Zagreb

6 A. Lukinović, *ibid.*, str. 69

7 Pomak ove kurije bio je uvjetovan položajem nekadašnjih sjevernih kaptolskih vrata.

8 "U svojim dvorovima kanonici su imali krčme u koje su često zalazili i svjetovnjaci, 'jer je vino bilo niske cijene i obilne mjere'. No vino se nije smjelo točiti ženama na zlu glasu ni skitnicama, te se u dvorima nije smjelo prenočiti." I. Tkalčić, *Monumetna historica lib. reg. Civitatis Zagrabiae* sv. 2, Zagreb, 1895., str. 426 (doc. 337/1484.)

9 Za potrebe istraživanja izradili su se novi nacrti podruma, dok su skice prizemlja korištene iz postojeće dokumentacije. Skice podruma izradila je d.i.a. Ivana Haničar iz Instituta za povijest umjetnosti.

10 NAZ, Acta Eccl. br. 8/188, 9. 5. 1673. A. Lukinović, *ibid.*, str. 70. Za pomoć pri prijevodu vizitacija zahvaljujem dr. Anđelku Badurini.

11 NAZ, Acta Eccl. br. 8/216, 24. 5. 1677. A. Lukinović, *ibid.*, str. 74.

12 NAZ, Acta Eccl. br. 8/255-1, 6. 5. 1687. A. Lukinović, *ibid.*, str. 81.

13 NAZ, Acta Eccl. br. 8/255-3, 9. 5. 1687. A. Lukinović, *ibid.*, str. 84.

“slijedi kurija gospodina Stjepana Zelišćevića, arhidakona bečkih, zagrebačkog kanonika, koju je u novije vrijeme izgradio od hrastovine. U gornjem dijelu ima dvije sobe, dvije prostrane spavaonice i u sredini predvorje. Dolje su dvije sobe, dobro uređena kuhinja sa zidanim kaminom i spremištem za žito. Ispod je zidani podrum s grednikom (tabulatom). Ima vrt prema zapadu.”¹¹ Nakon tog obilaska požar je poharao kaptolske kurije, što se spominje i u idućoj vizitaciji: “Pohodio ponovno kuriju gospodina Stjepana Zelišćevića, arhidakona bečkih i zagrebačkog kanonika, koju je poslije požara podigao svu iz temelja i zidani podrum. Zgrade oko kuće su solidno izgrađene. Knjiga ima dobrih u dovoljnom broju.”¹² No nekoliko dana kasnije vizitacija je nastavljena, te u njoj nalazimo sljedeće podatke: “Ponovno pohodio kuću gospodina Stjepana Zelišćevića, koja je drvena, vrlo dobro uređena, i od istoga od temelja podignuta. Gore su dvije sobe i tri spavaonice, iznad kaptolskog zida je pergola sa šetnicom (*ambitus et pergula supra murum Capituli*). Dolje su dvije sobe, skošena kuhinja i dvostruki podrum od kojih je jedan pod svodovima. Ispod pergole je dvostruka štala za dva konja. Dobro uređen vrt je prema ulici.”¹³ A. Lukinović primjećuje kako u spomenutom nastavku vizitacije nije riječ o kanoničkim kurijama¹⁴, već, prema njegovu mišljenju, o kućama što su ih pojedini kanonici posjedovali u Novoj vesi. No, upravo dva podatka navode na zaključak da se vizitator iz nekog razloga odlučio ponovno pisati o kuriji na Kaptolu br. 20.

Naime, pergola sa šetnicom smještena je, prema zapisu, “*iznad kaptolskog zida*”, pa to isključuje mogućnost da se kuća nalazila izvan utvrde, u Novoj

vesi. Osim toga, navod o “*dvostrukom podrumu*” (*cellarium duplex*) dovoljno je poseban, jer sličar podatak ne nalazimo spomenuti niti kod jedne druge kurije. A upravo kurija na Kaptolu br. 20 ima podrum čiji bismo nepravilni L-tlocrtni oblik s lakoćom mogli prepoznati kao dvostruki.

Jednokrilna kurija ima tlocrt gotovo kvadratnog oblika. Uz sjeverno pročelje čitavom širinom krila prigradene su u prizemlju dvije uske, izduljene prostorije, dok je na katu prigradnja dvostruko uža kraća.¹⁵ Ulaz u podrum smješten je po sredini južnog pročelja. Dvije izdužene, paralelno postavljene prostorije smještene su okomito na zapadno pročelje. Svedene su bačvastim svodovima zasječenima širokim trokutastim susvodnicama koje se sastaju u vrhu. Prostorije su naknadno pregrađene, no, sudeći po položaju duboko usječene lučno zaključene niže u zidu, što dijeli te dvije prostorije, možemo zaključiti da su one izvorno bile povezane s dva lučno svedena otvora.¹⁶ Začetna prostorija zaprema polovicu dužine krila, svedena je bačvasto sa širokom pojasnicom i parom susvodnica ravnih bridova, koje se sastaju u vrhu. Pojasnica te južni dio zida djelomično su oslikani.¹⁷ Položaj začetne podrumске prostorije te podatak o pregradnjama južnog zida kurije daju naslutiti da je kuriji naknadno u prizemlju i na katu prigraden uzak bočni dio smješten južno uz hodnik. U tome dijelu u prizemlju se nalazi zavojito stubište što vodi na kat i tri male prostorije.¹⁸ Poprečno položen hodnik, što presijeca prizemlje na dva nejednaka dijela, izuzetak je u tlocrtnoj organizaciji kakvu susrećemo na Kaptolu. Nekada su hodnici bili arkadama rastvoreni, što je vrlo vjerojatno bio slučaj i kod kurije na Kaptolu br. 20. Temeljite preinake na svim su se kurijama dogodile nakon potresa 1880. godine, čemu piše Herman Bollé u svom “Izveštaju o stanju kurija”, predlažući metode popravaka.¹⁹ Komisija se u ovome slučaju dvoumila da li bi kuriju trebalo srušiti ili popraviti, spominjući da je “južni zabatni zid napukao, imao je brojne preinake i bilo bi ga najbolje nanovo sagraditi. Svodovi donjih prostorija mogli bi se u nuždi popraviti.”²⁰

Iako poprečno postavljen hodnika, što povezuje prednji i stražnji vrt, govori u prilog težnji za uspostavljanjem veze između javne i privatne sfere stanovanja, njegov položaj u ovoj kuriji odaje nevješta graditelja koji nije uspio ujednačiti elemente prostorne organizacije. Ideja moguće osovinske koncepcije gubi se u uskom, bočno položenom hodniku koji svojim izgledom pripada ranijoj arhitektonskoj tradiciji, a ne vremenu baroka. Četiri vrste svodova, koliko ih kurija posjeduje križni, bačvasti, češki i koritasti, dokazuju

14 A. Lukinović, *ibid.*, str. 83 (opaska 24).

15 Prigradnju sobica u prizemlju spominje Lj. Ivančan, *Stanovi zagrebačkih kanonika*, Vjesnik kraljevskog državnog arhiva u Zagrebu, god. V, Zagreb, 1931., str. 207.

16 Danas su povezane samo jednim otvorom, te naknadno pregrađene, no u tlocrtu su namjerno ispuštene kasnije pregradnje radi lakšeg čitanja izvornog tlocrtnog rasporeda.

17 Kurija pripada Grkokatoličkoj biskupiji, a sudeći po još vidljivim dijelovima pripreme za oslikavanje freske su rađene u novije vrijeme.

18 Dvije prostorije svedene su češkim svodom, a treća je stropno zaključena. Zbog položaja stubišta ugaone prostorije uz njega i u prizemlju i na katu imaju nepravilan oblik.

19 Herman Bollé, *Bericht über die an den Canonical-Curien baufälligen oder schadhaften Theile...*, rukopis u KAZ/EM 546/881. Za prijevod zahvaljujem dr. Andreju Žmegaču.

20 Bollé, *ibid.*

da prostori nisu istodobno građeni, nego je na zidanu podrumu nakon drvene izgrađena zidana kurija, koja je doživjela dvije preinake.²¹ Ako pokušamo izuzeti prigradnje uz sjeverno i južno pročelje, onda se postava kurije na parceli čini posebno zanimljivom. Mala, pravokutna kurija bila je postavljena okomito uz bedem, i u nju se najvjerojatnije ulazilo bočno iz hodnika. čini se da su i prostorije u prizemlju doživjele naknadnu pregradnju u manje, čime još više dolazi do izraza mala mjera i skromne potrebe kanonika za koga je izvorno bila građena.

Kaptol br. 24 također se organizacijom podrumskih prostorija razlikuje od ostalih kurija. Kao i u prethodnom slučaju, podrum se sastoji od dvije prostorije, no one nisu nastale istodobno pa u organizaciji prostora ne tvore cjelinu. Povijest izgradnje ove kurije nije lako rekonstruirati. Naime, 1677. godine kurija je bila dijelom drvena, dijelom zidana, a njezin vlasnik Gašpar Šandrić posjedovao je i kuriju u neposrednom susjedstvu, što otežava određenje ubicacije. U vizitaciji iz te godine stoji sljedeći zapis: "Ovdje je kurija prečasnog gospodina Gašpara Šandrića, zagrebačkog kanonika, koju sam našao djelomično od drva, a drugi zidani dio sam našao u ruševini. U gornjem dijelu ima sobu, spavaonicu i hodnik (*vulgarno zvan čerdakom*), dolje ima družinsku sobu, sobu i kuhinju. U zemlji je zidani podrum pod grednikom (*tabulatom*) i sve je loše pokriveno. Drvena kuhinja je pod drugim krovom. Također ima izvor i vrt sa zapada."²² Spomenuta vizitacija odnosi se najvjerojatnije na kuriju koja je stajala na mjestu današnjeg Kaptola br. 25, a to zaključujemo prema navodu iz vizitacije susjedne kurije: "Sljedi kurija istog prečasnog gospodina, koja je novosagrađena od hrastovih dasaka. U gornjem dijelu ima sobu i sobicu, u donjem isto tako dvije sobe, potom zidane stupove i nad svime time krov koji je nov i dobar. Ovdje ne stanuje niti ima obitelj. Vrt je prema istoku."²³

Upravo prema položaju vrta možemo zaključiti da se druga vizitacija odnosi na Kaptol br. 24, izgrađen uz ulični obod parcele, dok se prostrani vrt protezao prema istoku, sve do nekadašnjeg bedema. Spominjanje zidanih stupova u prizemlju navodi na zaključak da je kurija imala arkadno rastvoren hodnik, koji je moguć obzirom na tlocrtnu organizaciju prizemlja. Prilikom iduće vizitacije, 1687. godine, kurija je pripadala Petru Stabarkoviću, koji je u njoj tada boravio četiri godine. U sobi u kojoj je stanovao popločio je pod daskama, a novu sobu od drva podigao je u dvorištu.²⁴ Isti vlasnik spominje se i u vizitaciji iz 1690. godine, no u to doba on boravi u Beču, pa tako u kuriji nije zabilježeno nikakvo poboljšanje.²⁵

Tomo Kovačević spominje kako je kanonik Emerik Nyllas sagrađio kuću preko puta franjevačkog samostana, što odgovara položaju Kaptola br. 24, no ne zna da li je ona bila drvena ili zidana.²⁶ U kuriji je zatim boravio kanonik Juraj Marčelović, koji je postao dekanom 1737. godine, kada pobolijeva i odlazi u Beč na liječenje.²⁷ Kuriju nasljeđuje 1741. godine kanonik Ivan Kooz (*aliter*) Hondrey, koji u svojoj oporuci²⁸ spominje da je kuriju naslijedio od pokojnog Marčelovića: "... moja kanonička rezidencija, na čije sam poboljšanje i svih zgrada koje njoj pripadaju, a koje su 1731. godine u požaru uništene, potrošio više od 1000 imperijala vlastitih sredstava."²⁹

Prema svemu navedenom možemo zaključiti da je Kaptol br. 24 sve do 1731. godine bio najvećim dijelom drvene građe, i tek je poslije požara zamijenjen zidanicom koja je, uz brojne dogradnje sačuvana do danas. Relativno šturi podaci ne spominju podrum, koji je u ovoj kuriji vrlo osebujan i za koji bih se usudila tvrditi da je dijelom izgrađen u 17. stoljeću, dok je kurija još bila drvena.

Kurija je smještena uz ulični obod parcele. Prizmatično tijelo na začelju je prošireno dogradnjom stubišnog tijela i niza prostorija u njegovu nastavku, koje se na sjevernom pročelju očituju kao istaknuće.³⁰

Podrum se, kako smo već spomenuli, sastoji od dviju gotovo paralelno položenih nejednakih prostorija: manja je uska, zakrivljena i bitno niža od veće. Prilikom nove izmjere podruma došlo se do saznanja da je on bio tri puta proširen, te da je njegov nekadašnji ulaz zamijenjen novim.

Veliki podrumski prostor nalazi se ispod pročelnog niza prostorija prizemlja. Svedena je bačvastim svodom poduprtim pojasnicom i zasječenim s dva para susvodnica. Sjeverni par je trokutastog oblika, dok južni

21 Točne podatke o vremenu izgradnje zidanice nemamo, no može se pretpostaviti da je podignuta nakon jednog od požara koji je poharao Kaptol u prvoj trećini 18. stoljeća.

22 NAZ, Acta Eccl. br. 8/216, 24. 5. 1677. A. Lukinović, *ibid.*, str. 73.

23 *ibid.*

24 NAZ, Acta Eccl. br. 8/255-1, 6. 5. 1687. A. Lukinović, *ibid.*, str. 80.

25 NAZ, Acta Eccl. br. 8/288, 22. 5. 1690. A. Lukinović, *ibid.*, str. 85.

26 Nyllas je bio kanonik od 1693. do 1712. g. Lj. Ivančan, *Stanovi zagrebačkih kanonika*, str. 209.

27 Ivančan ne navodi nikakve podatke o njegovoj kuriji, no spominje da je kao pomoćnik lektora vodio kaptolske zapisnike, za koje se pretpostavlja da su završili u Beču. Lj. Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, rukopis u KAZ, str. 776,777.

ima lomljene bridove. Okomito na sjeverni dio podruma postavljena je prostorija u kojoj se nekada nalazilo stubište. Novo, u tlocrtu zakrivljeno stubište građeno je najvjerojatnije nakon potresa (1880.) i smješteno je u rizalitno istaknutom stubišnu tijelu prigradenom uz začelje. Gotovo paralelna sa središnjim dijelom velika prostorija je uska izduljena prostorija, koja povezuje prostore starog i novog stubišta. Ta prostorija lagano zavija, poduprta na sredini širokom pojasnicom. U gornjem, sjevernom dijelu svedena je bačvastim svodom, koji je u južnom dijelu plići.

Velika podrumaska prostorija građena je u četiri faze. Prvo je nastao sjeverni dio, u kojem se i danas primjećuju temelji od krupno lomljenog kamena.³¹ U idućoj fazi prostor je proširen do zida smještenog južno od para lomljenih susvodnica. To potvrđuje i način slaganja cigli u uglu ispred niše.³² U trećoj fazi podrum je dodatno iskopan u dubinu za oko 1 m, što se vidi uz temelj od lomljenog kamena, ispod kojeg je naknadno uzidana cigla. U posljednjoj fazi iskopana je u južnom dijelu široka, duboka niša.

Stari podrumski ulaz simetrično je smješten u odnosu na sjeverni par susvodnica. Na svodu je prilikom izmjere pronađena reška³³ koja upućuje na mjesto gdje se u temeljima očituje razlika u načinu gradnje (lomljeno kamenje/cigla). Ta dva podatka govore u prilog postojanja manje kvadratne prostorije kao najstarijeg dijela podruma.

Ostaje nejasna uloga uske prostorije kao i njezin odnos prema velikoj. Njen zakrivljen položaj ne ponavlja se u hodniku prizemlja, pa je ne možemo zamisliti u svrhu konstruktivnog prijenosa težine na temelje. Ta je prostorija vjerojatno izgrađena nezavisno od velike, na što upućuje način zidanja lučnog otvora u spoju sa starim stubištem, koji je vjerojatno završavao

zidom.³⁴ Ako tu postavku uzmemo kao moguću, tada bi se ulaz u ovu izduljenu prostoriju trebao tražiti negdje pod najjužnijim poljem hodnika prizemlja. Na to dodatno upućuje i postava prizemne prostorije, smještene u stubišnom tijelu uz stubište za kat.³⁵ Naime, ona ima nižu podnu razinu od ostatka prizemlja, i moguće je da su stube, koje se danas u njoj nalaze, nekada vodile u ulaz, koji se nalazio u drugom polju hodnika (gledano s juga).

Ovaj podrum izrazite ambijentalne vrijednosti jedinstven je slučaj tlocrtne organizacije na zagrebačkom Kaptolu, iako prostorije koje ga sačinjavaju stilski i kronološki nemaju izravnih veza. Kanoničke kurije većinom nisu građevine u kojima se očituje razvoj stilsko-arhitektonskih ideja razdoblja kojemu pripadaju, a prepoznate faze njihove izgradnje upućuju kako ove jednostavno oblikovane građevine sadrže dijelove starijih razdoblja. Time se potvrđuje pretpostavka da se zidani objekti na Kaptolu javljaju i u ranijim razdobljima. To, osim podruma, potvrđuju i dva portala nedavno pronađena i prezentirana na istočnom pročelju kurije Kaptol br. 26.

Položaj podrumskih prostora dviju istraženih kurija - Kaptola 20 i 24 - upućuju koliko se prilikom njihove izgradnje računalo na tlocrtnu zadanost, uvjetovanu upravo smještajem podruma na parceli. Iako je većina kaptolskih parcela dovoljno velika da su na njima mogle biti smještene udobnije koncipirane građevine, najveći broj njih su mali objekti koji poštuju davno uspostavljene prostorne odnose. Sve to zajedno govori o snažnoj srednjovjekovnoj tradiciji, koja tijekom dva barokna stoljeća nije bila prevladana.

28 KAZ, Act. Cap. Saec. XVIII, Fasc. 39, Nr. 22.

29 Ivan Kos 1730. godine postaje zagrebačkim kanonikom. Od 1765. godine potpisuje se s oba prezimena. Pripadao je plemićkoj obitelji Hondrey, koja je stekla plemstvo 1602. Umro je 1767. Lj. Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima, ibid.*, str. 782,783.

30 U nastavku je u 20. stoljeću prigradeno dvorišno krilo.

31 Sjeverni dio svoda je zasječen trokutastom susvodnicom, što je stariji oblik od one lomljenih bridova, koja zasijeca južni dio prostorije.

32 Na nacrtu označen brojkom (1).

33 Na nacrtu označena brojkom (2).

34 Na nacrtu označen brojkom (3).

35 Na nacrtu prizemlja označena brojkom (4).

1. Ulazno pročelje kurije, Kaptol 20, Zagreb

3. Križni svod začelne podrumske prostorije, Kaptol 20

2. Pogled iz pročelne podrumske prostorije prema začelnoj. Vrata lijevo vode u paralelnu prostoriju, Kaptol 20

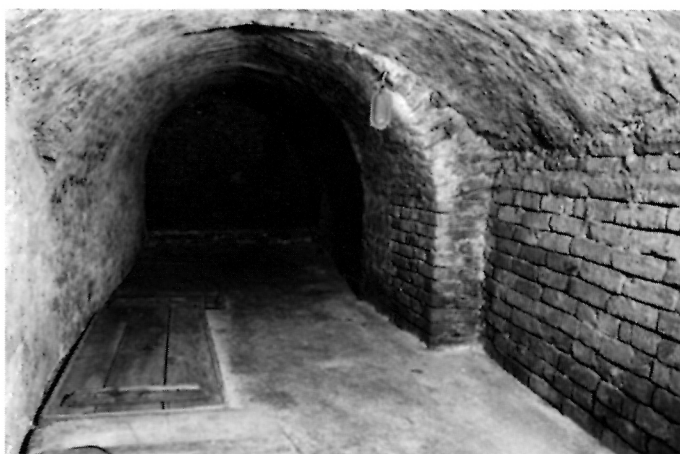
4. Svod pročelne podrumske prostorije, pogled prema zapadnom zidu, Kaptol 20

5. Ulično i ulazno pročelje kurije, Kaptol 24

8. Mala zakrivljena prostorija, pogled prema jugu. U prednjem planu vidi se pojasnica svoda, u stražnjem novo stubište, Kaptol 24

6. Pogled prema sjevernom dijelu manje prostorije, u pozadini se vidi zid starog stubišta, Kaptol 24

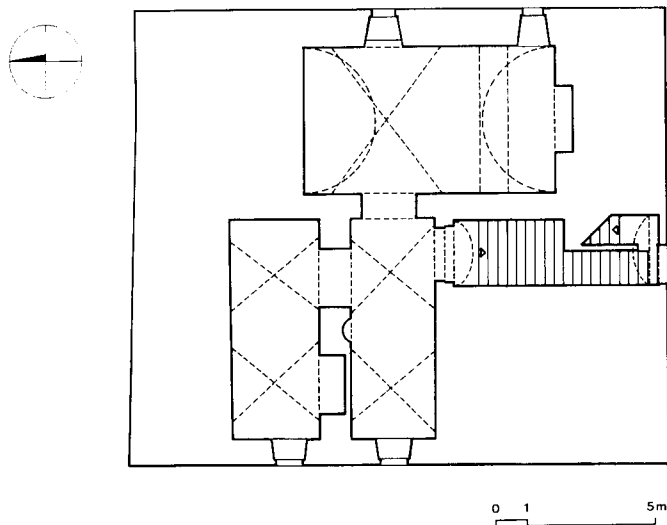
9. Spoj manje podrumске prostorije i novog, zavinutog stubišta, Kaptol 24

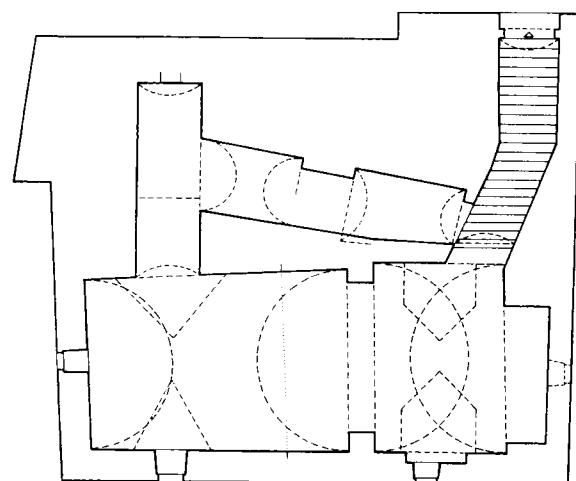
7. Pogled prema sjevernom zidu velike podrumске prostorije. U pozadini se vidi par trokutastih susvodnica i s lijeve strane otvor prema starom stubištu, Kaptol 24

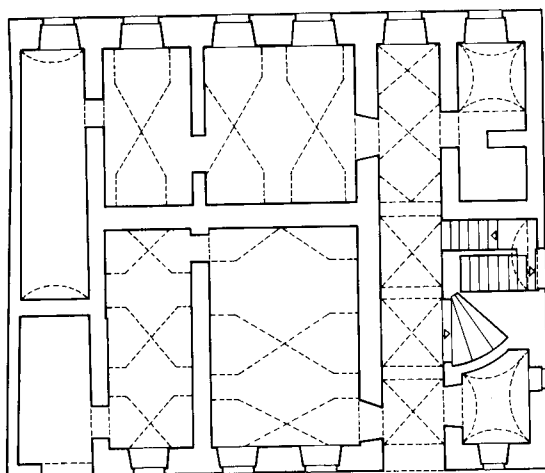
10. Pogled prema južnom zidu velike prstorije, naknadno proširenom nišom. Sprijeda lijevo vidi se krupno lomljeno kamenje starih temelja i na svodu reška ispred pojasnice, Kaptol 24

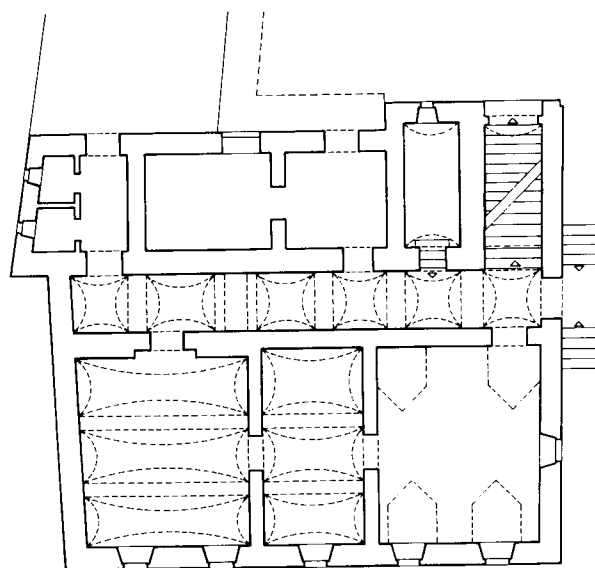
11. Tlocrt podruma kurije Kaptol 20

13. Tlocrt podruma kurije Kaptol 24

12. Tlocrt prizemlja kurije Kaptol 20

14. Tlocrt prizemlja kurije Kaptol 24

Sve fotografije: A. Žmegač

Svi arhitektonski snimci, I. Haničar, IPU, 1988.

POLOŽAJNI NACRT BAROKNIH KURIJA

17. i 18. stoljeće

19. stoljeće

SANDRA KRIZIC ROBAN:

A contribution to the research of the canonical residences of the Zagreb Kaptol - the organisation of the cellars of the residences at 20 and 24 Kaptol

The construction of the first canonical houses in Kaptol corresponds with the foundation of the diocese. The earliest data of their construction were recorded in the Kaptol statutes dating back to 1334. At the time, the residences were made of wood, and the recent research has moved the beginnings of the construction of the first masonry houses back in time (the unveiling of two gothic stone portals of the residence at 26 Kaptol). The majority of the canonical residences were built in the late 17th and during the 18th centuries, and some of them contain parts of the earlier-day construction. This phenomenon is best witnessed by the cellars. Although the residences may have been wooden, their cellars were often built of solid materials. The earlier-day construction parts of the residences at 18, 22, and 25 Kaptol can be seen in some underground rooms, which differ from the rest of the building by the shape of the vaults and thickness of the walls.

Two residences stand out from the others because of the layout of their cellars. The residence at Kaptol 20 was built in the 30s of the 18th century on the foundations of an older construction - i.e. on a "double" cellar which was mentioned in the 1687 visitations. The cross vault and the unique L-shaped ground plan point to the fact that the cellars are remains of an older construction which was probably destroyed in the 1731 fire.

The residence at 24 Kaptol underwent major reconstruction in 1741 so that it would take extensive restoration works in order to display the parts of the original construction. The distinctive features of this cellar are its two parallel rooms, one of them shorter, narrower, and slightly concavely shaped with a barrel vault. The bigger, front cellar room is characterised by different construction styles, i.e. it was built in several stages.